

“ESKİ”DEN “YENİ’YE MALİ SOSYOLOJİ

Dr. Mesut SERT*

Özet

Yüzyıl başında Goldscheid ve Schumpeter’in Vergi Devleti tartışmaları çerçevesinde gündeme gelen ve esas olarak savaş sonrası mali yıkımı anlama ve alternatif çözüm önerileri kapsamında ortaya çıkan Mali Sosyoloji uzun bir “sessizlik” dönemi sonrasında 2000’li yıllarda Yeni Mali Sosyoloji adı altında tekrar gündeme geldiği görülmektedir.

Bu çalışmada “Eski” olarak ele alınacak Goldscheid Schumpeter geleneğini çerçevesinde Mali Sosyoloji’nin Maliye disiplini içinde işgal ettiği yer ele alındıktan sonra “Yeni” olarak adlandırılan yaklaşım karşılaştırmalı bir şekilde ve eleştirel bir perspektifle ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mali Sosyoloji, Yeni Maliye, Yeni Mali Sosyoloji

JEL Konu Kodları: B59, H29, H89, Z13

FISCAL SOCIOLOGY: FROM “OLD” TO “NEW”

Abstract

Fiscal sociology which is emerged at the beginning of the century in after War condition by Goldscheid and Schumpeter in the context of Tax State discussion has lived long silence and came into question as New Fiscal Sociology in 2000’s.

In this article, after be introduced of Goldscheid and Schumpeter tradition which is named “Old” in fiscal sociology in conventional public finance discipline, “New” Fiscal Sociology will be examined in critical and comparative perspective.

Key Words: Fiscal Sociology, New Public Finance, New Fiscal Sociology

JEL: B59, H29, H89, Z13

* Akdeniz Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü, msert@akdeniz.edu.tr

Giriş

Geleneksel ve hâkim maliye yaklaşımından farklılaştığı ölçüde eleştirel maliye içinde değerlendirebileceğimiz bir alan olarak Mali Sosyoloji, en genel anlamda, vergiler ve harcamaların siyasal, ekonomik, kültürel ve tarihsel faktörler gibi ekonomik olmayan faktörlerden nasıl etkilendiği ve bunları nasıl etkilediği üzerinde duran bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Bu açıdan bakıldığında Mali Sosyolojinin, toplum ve devlet arasında özellikle mali politikalar ve onların etkilerini biçimlendiren karmaşık toplumsal etkileşimler yanı sıra kurumsal ve tarihsel bağlam üzerinde durması noktasında diğer yaklaşımlardan ayrıldığı söylenebilir.

20. yy başlarında özellikle I. Dünya Savaşı'nın başta mağlup devletler olmak üzere devletlerin finansman sistemlerinde yarattığı yıkımın beraberinde getirdiği “yeni bir düzen”in nasıl olması gerektiğine yönelik tartışmalar çerçevesinde ortaya çıkan Mali Sosyoloji uzun bir sessizlik dönemi sonrasında 2000’li yıllarda “Yeni Mali Sosyoloji” başlığı altında tekrar gündeme geldiği görülmektedir.

Aşağıda ilk olarak “Eski” çerçevesinde Goldscheid ve Schumpeter’in öncülüğünü yaptığı Mali Sosyoloji, geleneksel kamu maliyesi ile karşılaştırmalı bir şekilde ele alınıp ardından “Yeni Mali Sosyoloji” olarak adlandırılan yaklaşım açıklanacaktır. Sonuç bölümünde ise Yeni Mali Sosyoloji’nin eleştirel bir perspektifle değerlendirilmesi yapılacaktır.

1. “Eski” Mali Sosyoloji

Günümüz hâkim Maliye anlayışından gerek kapsam gerekse yöntem açısından farklılaşması anlamında eleştirel Maliye içinde değerlendirebileceğimiz Mali Sosyoloji’yi bu farklılıkları da kapsar şekilde; vergiler ve harcamaların siyasal, kültürel ve tarihsel faktörler gibi ekonomik olmayan faktörlerden nasıl etkilendiği ve bunları nasıl etkilediği üzerinde duran bir yaklaşım olarak tanımlayabiliriz. Bu tanımlamadan da görüldüğü gibi Mali Sosyoloji, diğer yaklaşımlardan, mali politikaları ve onların etkilerini biçimlendiren karmaşık toplumsal etkileşimler yanı sıra kurumsal ve tarihsel bağlam üzerinde durması noktasında ayrılmaktadır (Campbell, 1993: 164).

Kavramı ilk kullanan kişi olan Goldscheid’in da mali sorunları toplumsal ve tarihsel bağlamı içinde ele almanın gerekliliğini vurguladığı görülür. I. Dünya Savaşı sonrası ülkesinin (Avusturya) yaşadığı mali krizin toplumsal nedenlerini açıklama ve krize çözüm getirme amacından hareket

eden Goldscheid, sosyal bilimler bütünü içerisindeki en önemli eksikliklerden birisinin, Mali Sosyoloji teorisinin olmaması ve kamu maliyesi sorununun sosyolojik temel olmaksızın ele alınması olduğunu ileri sürer (1958: 202). Sorunu ele alış biçimi açısından kendinden önceki yaklaşımlardan açık bir şekilde farklılaşan Goldscheid’a göre sosyolojik yaklaşım, kamu maliyesinin nesnel teorisinin temel koşuludur. Çünkü ancak Mali Sosyoloji sayesinde toplumların gelişmesinde kamu gelirlerinin kökeni ve bileşiminin oynadığı rol gösterebilir (Goldscheid, 1958: 206-207). Bu açıdan bakıldığında Goldscheid’a göre Mali Sosyoloji, “tarihin belirli bir anında (historical setting) devletin doğası yanı sıra [harcamalarının] finansmanı ve toplumsal gelişme arasındaki işlevsel karşılıklı bağımlılık” olarak tanımlanır (Aktaran: Musgrave, 1992: 99).

Goldscheid’in toplumsal yapı ve devletin doğası ile kamu maliyesi arasında kurduğu yakın ilişki, çağdaşı Schumpeter tarafından da paylaşılır¹. Mali sorunların “toplumları incelemede iyi bir başlangıç noktası” (1991: 101) olduğunu ileri süren Schumpeter de toplumsal yapı ile mali meseleler arasındaki karşılıklı etkileşimin tarihsel incelemesinden hareket eder görünür (Musgrave, 1992: 90).

Gerek Goldscheid gerekse Schumpeter’in toplumsal yapı ve devlet ile kamu maliyesi arasında kurduğu karşılıklı ilişkinin tarihi daha eskilere götürebilir. Bu çerçevede 16. yy’da Bodin’in “mali konular devletin sınırlarıdır” (Aktaran: Padget, 1981: 76) şeklindeki görüşüne sıklıkla referans verilse de Mali Sosyoloji’nin ya da bütün olarak günümüzde eleştirel maliye olarak adlandırabileceğimiz alanın kökenlerini 18. yy Kıt’a Avrupa’sı düşüncesinde bulabiliriz².

Bir bilim olarak Maliye’nin ortaya çıkış ya da kuruluş sürecine baktığımızda izlerini günümüze kadar da takip edebileceğimiz iki farklı gelenekten bahsetmek mümkün görünmektedir. Kıt’a Avrupa’sı geleneği ile Anglo-Saxon gelenek olarak adlandırabileceğimiz bu farklılık, basit bir coğrafi konumlandırmanın ötesinde bütün olarak farklı düşünsel geleneklere de işaret etmektedir. ‘Kıt’a ile Ada’ arasında var olan bu düşünsel

¹ I. Dünya Savaşı sonrası Avusturyası’nın yaşadığı mali kriz her ikisinin de başlangıç noktası olmakla birlikte; krize getirdikleri çözüm önerileri konusunda farklılıklar olduğu da belirtilmelidir. Bu açıdan bakıldığında Schumpeter’in çalışmasının Goldscheid’la polemik niteliğinde olduğu söylenebilir. Vergi Devleti tartışmaları bağlamında bu konunun ayrıntıları için (Sert, 2011b) ve (Gürkan, Karahanoğulları, 2013)’e bakılabilir.

² Kökenler konusunda bir başka görüşe göre mali sosyoloji kaynağını 14. yy’da İbn Haldun’da bulur. Bu konuda bir karşılaştırma için (Andıç, Andıç, 1999)’a ve daha ayrıntılı açıklama için (Gürkan, 2013)’e bakılabilir.

farklılıkların nedenleri konusunda çeşitli görüşler ileri sürülse de Roscher'in bu konudaki açıklamaları önemli görünmektedir. Alman Tarihçi Okulu'nun da kurucuları arasında yer alan Roscher, farklı ulusal gerçekliklere vurgu yaparak, "...belirli bir zaman ve mekân tarafından belirlenmiş olan ekonomik pratiklerin ekonomik düşünceyi [de] belirlediğini ileri sürer" (Aktaran: Backhaus, 1992: 4)³.

Bu açıdan bakıldığında Kıt'ının karşı karşıya kaldığı ekonomik pratik ya da sorunlar Ada'dan farklılaştığı ölçüde bu sorunlara çözüm olarak geliştirilen teorik açıklamalar da birbirinden farklılaşacaktır. Karşı karşıya kalınan farklı ekonomik pratiğin, Kıt'ının özellikle Almanca konuşan bölümünde Kameralizm'le sonuçlandığı söylenebilir. Otuz Yıl Savaşları sonrasında Kıt'ının söz konusu bölgesinde ortaya çıkan 300'den fazla egemen devletin oluşturduğu parçalı yapı, Kameralizm'in içinde geliştiği çerçeveyi belirlemesi yanı sıra onu anlamamız açısından önemli bir rol oynar. Başta İngiltere ve Hollanda gibi çağdaşı güçlü Avrupa imparatorlukları ile karşılaştırıldığında deniz aşırı ticarete geri bir konum anlamına gelen bu parçalı yapının sonucu olarak Kameralist düşünürlerin bir politika aracı olarak ticaret hadlerinin veya kolonilerin kullanılması gibi Merkantilist politikalar karşısında alternatif yaklaşımlar geliştirdikleri görülür. Geliştirilen alternatifin temelinde ise 'rejim veya devletin devamı' düşüncesi yer alır görünmektedir. Rejimin/devletin devamı veya hayatta kalmasının askeri güç ve ekonomik kalkınmayı gerektirdiğinden hareket eden Kameralistler'in temel politika önerilerinin; beşeri sermayeyi geliştirmek, yeni işletmeler kurmak ve nüfus artışını teşvik etmek üzerine kurulu olduğu söylenebilir (Backhaus, Wagner, 2004: 4).

Kameralistlerin fikirlerini üzerine inşa ettiği temel ve somut politika önerilerinde, onların farklılıklarını vurgulamak açısından önemli üç nokta öne çıkmaktadır. İlk olarak Kameralistler rejim veya devletin devamına yönelik vurguları bakımından çağdaşı İngiliz liberal geleneğinden ayrılırlar. Güçlü devleti esas amaç olarak gören bu yaklaşım kendini ekonomi politiğin Almanca karşılığı olan *Staatswissenschaften*'in⁴ devlet bilimi ile ilişkili olmasında da somutta gösterir. Bu açıdan bakıldığında Kıt'a Avrupa'sında 'ekonomi politiğin' temel amacının *devletin zenginliği* ve mutluluğunu artırmak olmasına karşın; İngiltere'de devlet karşısında birey odaklı liberal

³ Maliye teorisinin gelişimi somutunda ulusal etkilerin ayrıntılı bir açıklaması için (Kayaalp, 2004)'e bakılabilir.

⁴ "Ekonomi Politik" anlamında da kullanılan bu deyim tam Türkçe karşılığı olmamakla birlikte Türkçe'de "Devletin iktisat bilimi" olarak karşılanabilir. Kavramın etimolojisine ilişkin kısa bir açıklama için (Backhaus, 1992: 14)'e bakılabilir.

geleneğe uygun şekilde, ekonomi politiğın amacı veya çıkış noktasının, *ulusların zenginliğinin nedenleri ve doğasını incelemek olduğu* söylenebilir (Backhaus, 2002b: 55-56).

Kameralistlerin farklılığını vurgulayacağımız ikinci önemli nokta, onların yeni devlet işletmeleri kurmak şeklindeki politika önerileridir. Parçalı egemenlikler olarak karakterize ettiğimiz ortaya çıkış koşullarının vergilemeyi güçleştiriyor olmasının bir sonucu olarak Kameralistler, mülk/teşebbüs gelirlerini devletin temel gelir kaynağı olarak görürler. Vergilemeye karşı bir eğilim içinde olan Kameralistler açısından devletin gelir elde edebileceği tüm alanlar değerlendirilmeli ve bu çerçevede “...ormanlar hasat edilmeli, av hayvanları yakalanmalı ve madenler kurulmalı ve işletilmelidir” (Backhaus, Wagner, 2005: 318). Bunun bir yansıması olarak dönemin Kameralist fikir adamlarının büyük bir çoğunluğu üniversite hocalığı veya devlete danışmanlık yanı sıra özellikle maden ve cam işletmeleri olmak üzere aktif üretim faaliyetlerinin içinde bizzat kurucu, işletmeci ve sorumlu olarak da yer almışlardır (Backhaus, 1992: 16). Onların vergileme karşısında teşebbüs gelirlerine önem vermelerini aynı zamanda Kıt’a Avrupa’ında, ekonomik düzene *katılan* devlet karşısında; Anglo-Saxon gelenekte ekonomik işleyişe vergiler yoluyla *müdahale eden* devlet (Backhaus, Wagner, 2004) şeklinde yorumlamak da mümkündür.

Kameralistlerin vurguladığı son nokta ise ekonomik kalkınmanın veya devletin zenginliğini artırma konusunda beşeri sermayenin geliştirilmesinin gerekliliğidir. Bu gereklilik kendini Kıt’a Avrupa’ında formel üniversite eğitimin görece erken bir tarihte başlamasında açıkça göstermektedir. 18. yy başlarına (1727) Prusya kralı Frederick’in kendi devlet memurlarını yetiştirmek üzere Halle ve Frankfurt Oder’de Kameral bilimler alanında iki bölüm açmasıyla kurumsal anlamda iktisat eğitimine başlanmıştır. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde (1798) bu sayının 23’e ulaşması, örneğin Oxford’da ilk ekonomi politik kürsüsünün 1826’da kurulmuş olması ile karşılaştırıldığında Kıt’anın bu konudaki farklılığını göstermesi bakımından önemlidir (Backhaus, 1992: 15).

Kurulan bu yeni bölümler Kamu Maliyesi’nin gelişimi ve günümüzdeki konumunu anlama açısından da önemli görünmektedir. İlk olarak günümüz Kamu Maliyesi’nin temeli olarak da yorumlayabileceğimiz bu yeni bölümler, “sistemik ve akademik bir araştırma alanı olarak Kamu Maliyesi’nin iktisat veya ekonomi politikten çok daha önce ortaya çıktığının” (Backhaus, Wagner, 2004: 1) birer göstergeleri olarak görülebilir. Söz konusu bölümlerin Kameral niteliği ise, disiplinin ortaya çıkışından itibaren sahip olduğu farklı niteliği göstermesi açısından önemlidir. Kameral

bilimler günümüzde tam olarak Kamu Maliyesi olarak adlandırılan disipline karşılık gelmenin ötesinde daha bütünlüklü bir yapıya işaret eder. Bu bütünlüklü yapı, sadece İktisat ve ‘Maliye’yi değil; bunların yanı sıra günümüz anlamıyla, kamu yönetimi, siyaset bilimi, sosyoloji, tarih ve siyaseti de kapsamaktadır (Backhaus, 2002b: 56). Bu açıdan bakıldığında Kamu Maliyesi’nin Kıt’a geleneği içinde ortaya çıkışından itibaren, günümüzde eleştirel gelenek olarak değerlendirdiğimiz yaklaşımlara paralel şekilde bütünlüklü bir yaklaşıma sahip olduğu söylenebilir.

Söz konusu bütünlüklü yaklaşımın yüzyıl başına gelindiğinde etkisini giderek kaybettiği ve Maliye’nin multi-disipliner bir alan olmaktan çıktığı söylenebilir. Bu dönem aynı zamanda disiplinin eksik olduğu sosyolojik ve tarihsel temellere ‘tekrar’ kavuşturulmasına yönelik çağruların da gündeme geldiği dönemdir. Bu açıdan bakıldığında ‘kriz’ dönemlerinde disiplinlerin gerek kendi tarihleri gerekse toplumsal tarihe ve sosyolojiye giderek artan derecede yönelmeleri, ‘olağan’ dönemlerde ise bu ilginin gerilemesi olgusunun Maliye açısından da geçerli olduğu söylenebilir.

2. “Yeni” Mali Sosyoloji

Uzun bir sessizlik dönemi sonrasında 2000’li yıllarla birlikte Mali Sosyoloji bu kez “Yeni” Mali Sosyoloji başlığı altında yeniden gündeme gelmiştir. Genel olarak bakıldığında Yeni Mali Sosyoloji’nin disiplinin dar kalıplar içine sıkıştığı ve bu kalıpların aşılması gerektiği şeklindeki görüşten hareket ettiği görülmektedir.

Görece erken bir tarihte 1970’de Goode’nin disiplinin içinde bulunduğu duruma yönelik tespitlerinin 2000’li yıllara gelindiğinde hala geçerliliğini koruduğu söylenebilir. Farklı dönemlerde – 1930 ve 1968 – yayınlanmış sosyal bilimler üzerine iki ansiklopedide – *International Encyclopedia of Social Sciences (IESS)* ve *Encyclopedia of the Social Sciences (ESS)* – yer alan kamu maliyesine ilişkin maddeler arasındaki karşılaştırmadan hareket eden Goode, bir disiplin olarak kamu maliyesinin alanının kurumsal olgulara yönelik ilgideki azalma nedeniyle giderek daraldığı ve [hâkim] iktisat teorisine daha çok yaklaştığı tespitinde bulunur (1970: 33).

“Disiplinleşme” ve giderek “uzmanlaşma” (Gürkan, 2013) olarak da yorumlayabileceğimiz alan daralması, Maliye’nin araştırma konuları ile ilgili görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında günümüzde Maliye’nin “...devletin gelir ve harcamalarını salt birer iktisadi olgu olarak ele alıp bunların

gerisindeki mantığı incelemekten ziyade sorunu, gelir ve giderlerin denkleştirme aracı olarak bütçe, piyasanın aksaklıklarını gidermek üzere kamu müdahaleleri ve teknik bir gerekçeye dayandırdıkları kamu malları ve dışsallıklar çerçevesinde ele [aldığı]” (Sert, 2011b: 4) söylenebilir.

Günümüzde en basit şekliyle “teknikleşme” (Gürkan, 2013) olarak da yorumlayabileceğimiz [hâkim] iktisada yaklaşmayı ise Maliye’nin yöntemsel tercihleri çerçevesinde yorumlamak mümkün görünmektedir. Bu konuda *IESS*’deki makalelerin büyük bir kısmının kurumsal veya tarihsel yöntemden ziyade analitik yöntemle kaleme alındığını belirten Goode (1979: 29), meselenin günümüz açısından anlamlı ve aynı ölçüde önemli olabilecek bir başka yönü üzerinde daha durur. Başlığındaki “uluslararası” ifadesine rağmen *IESS*’deki kamu maliyesi bölümünün büyük ölçüde Amerikan etkisinde olduğunu belirterek Goode aslında disipline günümüzde hâkim olan Anglo-Saxon geleneğin – neo-klasik gelenek olarak da okunabilir – ‘olumsuz’ sayabileceğimiz etkisine yönelik ipuçları da vermektedir. Yazarlarının tamamının Amerikalı olması yanı sıra açık ya da örtük şekilde sorunları Amerikan kurumsal çerçevesi içinde ele almalarına dayandırdığı bu görüşünü; eski ansiklopedinin (*ESS*) yenisi (*IESS*) ile karşılaştırıldığında “daha kozmopolit olması”, “kaynakçasında İngilizce dışında başka dillere de yer vermiş olması” gibi başka argümanlarla da destekler (Goode, 1970: 32).

Goode’nin Amerikan etkisi olarak adlandırdığı olgu, günümüz hâkim Maliye’sini anlama ve açıklamada temel bir başlangıç noktası olarak alınabilir. Bu açıdan bakıldığında; günümüzde “...Maliye’ye hâkim yaklaşımın, iktisattaki neo-klasik yaklaşıma paralel şekilde, ‘mali’ alanı teknik bir düzeye indirgeyip onu toplumsal, tarihsel ve sınıfsal bağlarından kopuk olarak ele aldığı söylenebilir” (Sert, 2011b: 2). İhtiyaç duyulanın, “iktisat, siyaset, hukuk ve idari yönlerin bir arada olduğu bütünlüklü [unified] bir kamu maliyesi” (Goode, 1970: 34) olması şeklindeki görüşlerinin büyük ölçüde Yeni Mali Sosyoloji açısından karşılandığı söylenebilir⁵.

Bu konuda Batı literatüründe yakın tarihli çalışmalarında Martin, vd. (2009); vergileme ilişkisinin toplumun bütün kesimlerine yayılan dinamik bir süreç olduğu görüşünden hareketle sorunun dar disiplinler kalıplar ötesine geçilerek araştırılması gerektiğinin altını çizerler. Disipliner bağlılığın beraberinde getirdiği bir kısır döngüden bahisle “...tarihçi, sosyolog, hukukçu ve siyaset bilimcilerin (public scientist) büyük bir kısmının, kamu

⁵ Goode, söz konusu bütünlüklü yaklaşımın eski Kameralist geleneğe geri dönüşle mümkün olabileceğini düşünür.

maliyesi alanında çalışmaları iktisatçılara bırakmış olmaları (surrendered) nedeniyle vergilemenin toplumsal veya kurumsal kökenleri veya sonuçları hakkında; iktisatçıların ise vergilemenin toplumsal veya kurumsal kökleri veya sonuçları hakkında, bu tür sorular üzerine çalışmayı sosyolog ve diğer sosyal bilimcilere bırakmış olmaları nedeniyle soru [sormadıklarını]" (Martin, vd., 2009: 6) belirtirler. Genel olarak bakıldığında vergileme sorununa ilişkin çalışmaların kamu ekonomisi alanına terk edilmesi veya bu alanda kamu ekonomisinin hâkim olmasının bir sonucu olarak ekonomik olmayan soruların geri plana itildiği söylenebilir.

Ancak 2000’li yıllarla birlikte bu algının giderek tersine döndüğü ve vergi üzerine yapılan araştırmaların “etnik eşitsizlik, toplumsal cinsiyet eşitsizliği yanı sıra batı demokrasilerinin ve refah devletinin kökeni gibi daha birçok konuya ilişkin standart algıları...” (Martin, vd., 2009: 1) sorgulama ve ötesine geçmeye başladığı görülmektedir. Bu algı değişimin gerisinde akademi içinden olduğu kadar akademi dışından kaynaklı gelişmelerinde etkili olduğu söylenebilir. Akademi içi gelişmeler açısından bakıldığında görece küçük fakat yaratıcı bir sosyal bilimciler ve tarihçiler grubunun kendi disiplinler sınırlarını aşarak “vergi politikalarının toplumsal temeli, vergi mükelleflerinin rızasının belirleyicileri ve vergilemenin toplumsal sonuçları” (Tilly, 2009: xiii) çerçevesinde artan bir dialog içine girdikleri görülmektedir. Akademi dışı gelişmeler açısından bakıldığında ise; Amerikan devletinin yüksek profilli mali krizleri Mali Sosyoloji’nin klasiklerine⁶ ilgiyi beraberinde getirmesi yanı sıra sermayenin dünya ölçeğinde artan hareketliliğinin uluslararası vergi rekabeti korkusuna yol açmış olması, ve Soğuk Savaş sonrasında kalkınma, geçiş ekonomilerinin politik ekonomisi ve başarısız devletlerin finansman pratikleri olgularına yeniden odaklanma gibi nedenler sayılabilir (Martin, vd., 2009: 11- 12).

Meslekten “sosyolog olmayanların teori ve araştırmanın önemli bir parçasını sağladığı disiplinler arası bir çaba” (Tilly, 2009: xiii) olarak ortaya çıkan bu yeni alanı, Martin, vd., “...artan dar disiplinler kalıpları aşma ve iktisadın tarih, toplum ve siyasetle bütünlüklü bir çalışma alanı olmasını öneren Avustralyalı çağdaş Rudolf Goldscheid’den ödünç alan iktisatçı Joseph A. Schumpeter’e [bir] saygı” (Martin, vd., 2009: 1) gereği *yeni mali sosyoloji* olarak adlandırırılar. Onların ele aldıkları şekliyle Yeni Mali Sosyoloji’nin esasında “senkretik” bir karakterde olduğu söylenebilir. Günümüz Yeni Mali Sosyoloji’sinin kökenleri veya kurucu blokları olarak

⁶ (O’connor, 1973), (Bell, 1976), (Musgrave, 1980), (Padget, 1981) ve (Block, 1981)’ün çalışmaları bu çerçevede sayılabilir.

ise, sosyal bilimler bütünü içinde yer bulan üç temel teoriyi ele alırlar (Martin, vd., 2009: 7).

Bunlardan ilki olan Modernleşme Teorisi’ne göre ekonomik gelişme kaçınılmaz olarak toplumlari, vergilemenin modern biçimlerini geliştirmeye yöneltmiştir. Tek yönlü ilerlemeye dayalı bir tarih anlatısı olması nedeniyle “tarih dışı (ahistoric)” bir yaklaşım olmakla eleştirdikleri bu yaklaşımın, “benzer gelişmiş ekonomiler ve toplumlarda olağanüstü çeşitlilikler üreten kültürel ve kurumsal faktörlerin özgülüğünü ihmal [ettiğini]” (Martin, vd., 2009: 8) ileri sürerler⁷.

Yeni Mali Sosyoloji’ye kaynaklık teşkil edebilecek bir diğer yaklaşım ise mükelleflerin rızası (constent) üzerine duran çalışmalara kaynaklık teşkil etmiş olan, Elit Teorisi’dir. Savaş sonrası dönemde Kıt’a Avrupa’sında yankı bulan ve Buchanan eliyle 1960’larda Amerikan Kamu Ekonomisine girmiş olan bu yaklaşım, Kamusal Seçiş Teorisi’nin gelişmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Toplumlardaki temel çatışmayı yöneticiler ve vatandaşlar arasındaki çıkar çatışmaları olarak ele alan bu yaklaşım, 1980’lerde “yeni kurumculuk”un çeşitli türlerine katkı sağlaması yanı sıra Kamu Seçiş Teorisi bağlamında vergilemenin ekonomi politikğine yeni bir bakış⁸ sağlamaya devam etmektedir (Martin, vd., 2009: 8-10).

Yeni Mali Sosyoloji’nin son kurucu unsuru ise vergilemenin iktisadi sonuçlarını ölçmekten ziyade, Schumpeter’in vergilemenin toplumsal ve kültürel sonuçları üzerindeki ilgisini takip eden ve Militarist Teori olarak adlandırılan gelenektir. Esas olarak Modernleşme Teorisinin eleştirisi üzerine kurulu bu gelenekte merkezi soru, modern bürokratik devletin ortaya çıkışıdır. Alman ve Avusturya geleneğinden – özellikle Weber ve Hintze’den (1975) – etkilenen bu yaklaşım askeri rekabet ile vergilemenin gelişiminin el ele gittiği görüşünden hareket eder (Martin, vd., 2009: 10).

20. yy sonlarında bahsi geçen bu üç teorinin birleşmeye başlamasıyla gündeme gelen Yeni Mali Sosyoloji’nin ele aldığı konular açısından iktisat/maliye bölümlerinin çoğunda okutulan standart kamu maliyesinden oldukça farklı olduğu açıktır. Söz konusu farklılıklar “informal toplumsal kurumlara odaklanma”, “tarihsel bağlamı ciddi bir şekilde dikkate alma” ve son olarak “bireysel düzeyde ölçülebilenlerden ziyade toplumsal düzeyde ölçülebilen olgular üzerinde yoğunlaşma” (Martin, vd., 2009: 13) olarak

⁷ Yeni Mali Sosyoloji’yi de dahil edebileceğimiz Weberci Tarihsel Sosyolojinin özellikle Marksizme yönelik eleştirilerinde somutlanan bu argüman ve eleştirisine yönelik ayrıntılı açıklamalar için (Sert, 2011a)’ya bakılabilir.

⁸ Özellikle Wagner (2007)’in bu alandaki önemli katkıları sonuç bölümünde ele alınacaktır.

sayılabilir. Bu sayılan farklılıklarla birlikte Mali Sosyoloji'nin basit bir şekilde vergilemenin sosyolojik analizi olmanın ötesinde Yeni Mali Sosyoloji adı altında, "...toplumsal, ekonomik ve siyasal değişiklikler kapsayan makro-tarihsel bir paradigma" (Moore, 2004: 298) olarak karşımıza çıktığını söyleyebiliriz.

Sonuç ve Genel Değerlendirme

Genel olarak bakıldığında Mali Sosyoloji'yi gerek ele aldığı sorunlar veya araştırma konuları gerekse kullandığı yöntem açısından geleneksel kamu maliyesi veya kamu ekonomisi yaklaşımından farklılaşması nedeniyle eleştirel Maliye içinde değerlendirebiliriz. Yaklaşımın eleştirel temellerini ilk kurucular olarak ele alabileceğimiz Goldscheid ve Schumpeter'in analizlerinde bulmak mümkündür.

Yöntem açısından bakıldığında gerek Goldscheid gerekse Schumpeter'in özellikle günümüzde hâkim neo-klasik iktisadın yöntemi dışında tarihsel ve sosyolojik yöntemden hareket ettikleri görülmektedir. Kriz dönemlerinde disiplinlerin gerek kendi tarihleri gerekse toplumsal tarihe ve sosyolojiye giderek artan derecede yönelmelerinin bir sonucu olarak değerlendirebileceğimiz bu yönelimin, "Yeni Mali Sosyoloji" başlığı altında olağan dönemleri de kapsar şekilde genişlediği, bir başka ifadeyle disiplinin temel yöntemlerinden biri haline geldiğini söyleyebiliriz.

Konular veya ele aldıkları sorunlar açısından bakıldığında ise "öncülerin" özelde vergileme genelde ise kamu maliyesi sorununa yaklaşımlarının daha genel bir tarih anlatısı çerçevesinde kurulduğu görülmektedir. İçeriğinde salt mali sorunların yer almadığı, toplumların ve özellikle devletin evrimini de kapsayan daha bütünlüklü bir yaklaşıma işaret eden bu geleneğin "Yeni Mali Sosyoloji" tarafından sıkı bir şekilde takip edildiği söylenebilir. "Yeni Mali Sosyoloji"nin 'klasikleri' arasında sayabileceğimiz Ardant, (1975), Finer (1975), Elias (2004), Tilly (1975; 1985; 2001) ve Mann'ın (1992a, 1992b, 1996) çalışmalarının da somutta gösterdiği gibi söz konusu 'Yeni' yaklaşımı, basit bir şekilde "kamu maliyesi ve vergilemenin sosyolojik analizi" olmanın ötesinde "toplumsal, ekonomik ve siyasal değişiklikleri kapsayan makro-tarihsel bir paradigma" olarak değerlendirmek mümkün görünmektedir.

Söz konusu paradigmayı daha kapsayıcı olan "İkinci Dalga Weberyen Tarihsel Sosyoloji" (Hobson, 1998) bütünü içinde konumlandırabiliriz. Bu konumlandırma, "değişim süreçlerini anlamaya çalışmak", tek nedenlilikten

ziyade “çok nedenliliğe (multi-causality)” vurgu yapmak, evrensel kurallardan ziyade farklılıklar üzerinde durup bunları açıklamaya çalışmak gibi temel varsayımlar yanı sıra esasta devleti ele alış biçiminde var olan ortaklıklarda kendini göstermektedir.

Aynı zamanda kendini makro-tarihsel bir paradigma olarak kurmasının adeta zorunlu bir gerekliliği olan devlet ve toplumu ele alış ilişkili varsayımının, ‘özerk bir aktör olarak devlet’ şeklinde olduğu söylenebilir. Devleti bu yönlü ele alış biçimi, beraberinde getirdiği yeni tartışmalarla Mali Sosyoloji’nin ‘Yeni’ biçimlerinin ne olacağı açısından da önemli görünmektedir.

Devleti ele alış açısından bakıldığında ise ilk olarak ‘özerk bir aktör olarak devlet’ karşısında ‘içinde sınıf mücadelelerinin gerçekleştiği bir alan olarak devlet’ şeklinde özetleyebileceğimiz Marksist perspektiften hareket eden Teschke’in (2003; 2005) ulus devlet inşasına yönelik açıklamalarının da ‘Yeni’ Mali Sosyoloji çerçevesinde değerlendirmek mümkün görünmektedir.

Diğer yandan sorunu Kameralist öze geri dönüş çerçevesinde “girişimci olarak devlet” ve “piyasaya müdahale eden (intervening into)” devletten ziyade “katılan (participating within) devlet” şeklinde ele alan Backhaus (2002a) ve Backhaus, Wagner’in (2004) çalışmalarını Mali Sosyoloji’nin ‘Yeni’ biçimleri olarak değerlendirebiliriz. Özellikle Wagner’in kamu ekonomisi veya kamu maliyesine farklı bir pencereden bakma iddiasında olan çalışmasında (2007); hem kamu maliyesi hem de Kamu Seçiş Teorisi’ndeki devleti var olan piyasa kurallarına müdahale eden (intervening in) bir organizasyon olarak ele alan baskın yolu reddederek Avusturyalı ve libertaryanlara meydan okur şekilde tıpkı piyasa gibi bireylerin kendi amaçlarını takip ettikleri bir alan (is an arena in which) olarak ele alması, Mali Sosyoloji’nin Campbell’in deyişiyle “bir Rönesansın eşliğinde” (2009: 256) olduğunun somut göstergesi olarak yorumlanabilir.

KAYNAKÇA

- Andıç, F., Andıç, S. (1999). An Exploration into Fiscal Sociology: Ibn Khaldun, Schumpeter, and Public Choice, in *The Legacy of Joseph A. Schumpeter Volume II*, H. Hahush (eds.), Edward Elgar, USA: 1999, pp. 199-214.
- Ardant, G. (1975) Financial Policy and Economic Infrastructure of Modern State and Nations, Tilly, C. (der) *Formation of National State in Western Europe*, Princeton University Press, Princeton, 164-242.
- Backhaus, J. G. (1992). The German Economic Tradition: From Cameralism to the Verein für Socialpolitik, paper presented in *International Conference on Political Economy and National Realities: Pattern and Paths in the Origins and Developments of Economic Science*, 10-12 September 1992, Torino.
- Backhaus, J. (2002a). Old or New Public Finance? A Plea for the Tried and True, *Public Finance Review*, 30: 612-45.
- Backhaus, J. G. (2002b). Fiscal Sociology What For? *American Journal of Economics and Sociology*, 61 (1): 55-77.
- Backhaus, J. G., R. E. Wagner (2004). Society, State, and Public Finance: Setting the Analytical Stage, in *Handbook of Public Finance* J. Backhaus, R. E. Wagner (eds), Kluwer Academic Publisher, Boston: 2004. pp. 1-18.
- Backhaus, J. G., R. E., Wagner, (2005). From Continental Public Finance to Public Choice: Mapping Continuity, *History of Political Economy*, 37: 314-332.
- Bell, D. (1976). *The Cultural Contradictions of Capitalism*, Basic Books, New York.
- Block, F. (1981). The Fiscal Crisis of the Capitalist State, *Annual Review of Sociology*, 7, 1981, pp.1-27.
- Campbell, J. L. (2009). Epilogue: A Renaissance for Fiscal Sociology, in *The New Fiscal Sociology: Taxation in Comparative Historical Perspective*, Martin, I. W., et.all (eds.), Cambridge University Press, Cambridge: 2009, pp. 256-265.
- Campbell, J.L. (1993). The State and Fiscal Sociology, *Annual Review of Sociology* 19, 1993, pp. 163-185.
- Elias, N. (2004) *Uygurluk Süreci: Sosyo – Oluşumsal ve Psiko – Oluşumsal İncelemeler, Cilt 2: Toplumun Değişimleri Bir Uygurlaşma Teorisi İçin Taslak*, Çev. E. Özbek, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Finer, S. (1975) State and Nation Building in Europe: The Role of the Military, Tilly, C. (der), *The Formation of National State in Western Europe*, Princeton University Press, Princeton, 84-163.

- Goldscheid, R., (1958). A Sociological Approach to Problems of Public Finance, in *Classics in the Theory of Public Finance*, R. Musgrave, A Peacock (eds), London St Martin Pres, 1964, 202-213.
- Goode, R. (1970). Public Finance in the International Encyclopedia of the Social Sciences: A Review Article, *Journal of Economic Literature*, 8 (1), pp. 27-34.
- Gürkan, C. ve Karahanoğulları, Y. (2013). Vergi Devletine Kuramsal Yaklaşımlar, *Maliye Dergisi*, Sayı: 165, Temmuz-Aralık 2013, ss.1-26.
- Gürkan, C. (2013). Modern Maliye Teorisinin Klasik Kökenleri: İbn Haldun’dan “Post-Kameralizm”e Mali Düşünce, *Maliye Dergisi*, Sayı 164, Ocak-Haziran 2013, ss. 1-26.
- Hintze, O. (1906/1975) Military Organization and the Organization of the State, Gilbert, F. (der), *Historical Essay of Otto Hintze*, Oxford University Pres, New York, 180-215.
- Hobson, J. M. (1998). Debate: The “Second Wave” of Weberian Historical Sociology, The Historical Sociology of the State and the State of Historical Sociology in International Relations, *Review of International Political Economy*, 5:2, 1998, pp.284-320.
- Kayaalp, O. (2004). *National Element in the Development of Fiscal Theory*, Palgrave, New York.
- Mann, M. (1992a). *The Source of Social Power Vol. I: A History of Power From the Beginning to A.D. 1760*, Cambridge University Pres, Fifth Ed,t,on, Cambridge: 1986/1992.
- Mann, M. (1992b) *States, War and Capitalism*, Blacwell, Oxford and Cambridge: 1992.
- Mann, M. (1996). *The Source of Social Power Vol. II: The Rise of Classes and Nation-State 1760-1914*, Cambridge University Pres, Third Edition, Cambridge: 1993/1996.
- Martin. A. (2009). Fiscal Sociology and the Theory of Public Finance, Book Review by Richard E. Wagner, *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, 12. No. 1, 2009: 88-94.
- Martin. I. W., vd. (2009). The Thunder of History: The Origins and Development of New Fiscal Sociology, in *The New Fiscal Sociology: Taxation in Comparative Historical Perspective*, Martin, I. W., etall (eds.), Cambridge University Press, Cambridge: 2009. pp. 1-27.
- Moore, M. (2004). Revenues, State Formation, and the Quality of Governance in Developing Countries, *International Political Science Review*, 25 (3), 2004: pp. 297-319.

- Musgrave, R. A. (1980). Theories of Fiscal Crisis: An Essay in Fiscal Sociology, in H. Aaron, M. Boskin (eds.), *The Economics of Taxation*, The Brookings Institution, Washington: 1980, 361-390.
- Musgrave, R.A. (1992). Schumpeter's Crisis of the Tax State: An Essay in Fiscal Sociology, *Journal of Evolutionary Economics*, 2, 89-113.
- O'Connor, J. (1973). *The Fiscal Crisis of The State*, St. Martin Press, New York.
- Padget, J. H. (1981). Hierarchy and Ecological Control in Federal Budgetary Decision Making, *The American Journal of Sociology*, 87 (1), 75-129.
- Schumpeter, J. A. (1991). The Crisis of Tax State, in R. Swedberg (eds.) *Joseph A. Schumpeter: The Economics and Sociology of Capitalism*, Princeton New Jersey: Princeton University Press, 1991, pp. 99-140.
- Sert, M. (2011a). Ulus Devlet İnşasının Mali Teorisi: "Sınıf Temelli" Mali Sosyolojik Bir Bakış, *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11 (21), 67-88.
- Sert, M. (2011b). "Maliye"ye Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Mali Sosyoloji: Öncüler, *Ekonomik Yaklaşım*, 22 (81), 1-16.
- Teschke, B. (2003). *Myth of 1648: Class, Geopolitics and the Making of Modern International Relations*, Verso, London, Newyork: 2003.
- Teschke, B. (2005) Bourgeois Revolution, State Formation and the Absance of the International, *Historical Materialism*, 13 (2), 3-26.
- Tilly, C. (1975) (eds.). *The Formation of National State in Western Europe*, Princeton University Press, Princeton: 1975.
- Tilly, C. (1985). War Making and State Making as Organized Crime, in *Bringing the State Back In*, P. Evans vd. (eds), Cambridge University Pres, Cambridge: 1985, pp. 169-191.
- Tilly, C. (2001). *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu, 990-1992*, Çev. K. Emiroğlu, İmge Y., Ankara: 2001.
- Tilly, C. (2009). Foreword, in *The New Fiscal Sociology: Taxation in Comparative Historical Perspective*, Martin, I. W., etall (eds.), Cambridge University Press, Cambridge: 2009. pp. xi-xiii.
- Wagner, R. (2009). *Fiscal Sociology and the Theory of Public Finance: An Explanatory Essay*, Edward Elgar, USA.